

На правах рукопису

ПУГАЧОВА Катерина Миколаївна

КОМПЛЕКСНЕ ФОРМУВАННЯ І ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИРОБНИЧИХ ТА НЕВИРОБНИЧИХ ОСНОВНИХ ФОНДІВ
/на матеріалах колгоспів Рівненської області/

08.00.05 - Економіка, планування, організація
управління народним господарством та
його галузями /сільське господарство/

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Робота виконана в Інституті аграрної економіки ім.О.Г.Шліхтера УАН.

Наукові керівники - доктор економічних наук, професор

І.Й.ДОРОШ

доктор економічних наук
Г.М.ПІДІСЕЦЬКИЙ

Офіційні опоненти - доктор економічних наук

О.М.ГОЛОВАНОВ

кандидат економічних наук
Р.Л.БОЙКО

Провідна установа - Житомирський сільськогосподарський
інститут

Захист відбудеться 16 грудня 1992 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К.020.06.01 Інституту аграрної економіки ім.О.Г.Шліхтера УАН за адресою: 252022, Київ-22 МСП, вул.Героїв Оборони, 10, ІАЕ ім.О.Г.Шліхтера.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ІАЕ ім.О.Г.Шліхтера УАН.

Автореферат розісланий " 10 листопада 1992 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

М.І.Малік

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00816871 (V)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. Важливим напрямом вирішення завдань аграрної політики на сучасному етапі є підвищення ефективності основних фондів, які разом з трудовими і земельними ресурсами складають основу сільськогосподарського виробництва. Диспропорції між виробничими і невиробничими основними фондами істотно впливають на економічний стан підприємств АПК.

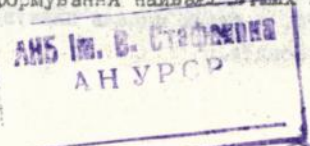
Методичні і практичні питання формування і визначення економічної ефективності основних фондів у сільському господарстві викладені в роботах Бельгібаєва К.М., Блянкмана Я.М., Голованова О.М., Дороша І.А., Іванова Г.П., Підлісецького Г.М. та інших економістів-аграрників. Разом з тим залишаються дискусійними або незадоволено обминаються дослідниками питання соціально-економічної суті та характеру формування виробничих і невиробничих основних фондів, особливості їх відтворення з урахуванням економічних можливостей господарств, залежностей між рівнями забезпеченості виробничими і невиробничими фондами.

Диспропорції у формуванні основних фондів сільського господарства, залишковий принцип розвитку невиробничої сфери, зниження ефективності виробничого потенціалу, а також необхідність обґрунтування пропорцій при формуванні виробничої і соціальної інфраструктури обумовили вибір теми дисертаційної роботи і формування завдань дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб, базуючись на положеннях аграрної економічної науки, вивчити тенденції і закономірності формування і використання основних фондів, виявити і науково обґрунтувати шляхи підвищення їх соціально-економічної ефективності, удосконалити планування пропорцій виробничих і невиробничих основних фондів сільськогосподарських підприємств в умовах переходу до ринкової економіки.

Для досягнення цієї мети вирішені такі завдання:

- вивчено стан виробничих і невиробничих основних фондів і їх вплив на ефективність сільськогосподарського виробництва у колгоспах Лисостепу і Полісся Рівненської області;
- обґрунтована роль невиробничих основних фондів колгоспів у підвищенні соціально-економічної ефективності громадського виробництва;
- вивчені джерела формування найважливіших видів основних

фондів і обґрунтовані пріоритетні напрямки капітальних вкладень;
 - розроблені теоретичні основи формування найважливіших груп основних фондів сільськогосподарських підприємств;
 - обґрунтовані нормативи виробничих і невиробничих основних фондів сільськогосподарських підприємств Лісостепу і Полісся Рівненської області.

Предмет і методи дослідження. Предметом дослідження є вивчення процесу формування виробничих і невиробничих основних фондів, аналіз економічної ефективності використання основних фондів у колгоспах, розробка пропозицій по їх раціональному використанню, визначення оптимальних розмірів і пропорцій.

Дослідження проводились на матеріалах 93 колгоспів Березнівського, Дубнівського, Костопільського і Рівненського районів Рівненської області, кліматичні і природні умови яких, а також рівень розвитку і характер сільськогосподарського виробництва типові для Лісостепу і Полісся України.

Теоретичною і методологічною основою стали класичні і сучасні економічні теорії, постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів України з питань розвитку сільського господарства, інші акти законодавчої влади. Дослідження ґрунтувались на викладках економічної і спеціальної літератури. Для розв'язання поставлених завдань використані праці вчених економістів-аграрників, а також література з питань застосування математичних методів в економічних дослідженнях.

В дисертаційній роботі застосовувались такі методи: монетарний, статистичних групувань, розрахунково-конструктивний, імітаційного моделювання та ін. Основні розрахунки проводились на ЕОМ. Інформаційною базою дослідження прийнята статистична звітність, документи первинної звітності сільськогосподарських підприємств, сільських Рад, нормативно-довідкова література.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в проведенні комплексного аналізу впливу основних фондів виробничого і невиробничого призначення на продуктивність праці і рівень життя колгоспників, кінцеві результати сільськогосподарського виробництва; у методичному обґрунтуванні пріоритетних напрямків капітальних вкладень на відтворення основних фондів колгоспів з урахуванням фінансових можливостей господарств. Розроблені нормативи виробничих і невиробничих основних фондів сільськогосподарських підприємств, а також модель планування пропорцій видів і груп основних фондів.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в розробці конкретних пропозицій по підвищенню економічної ефективності основних фондів виробничого і невиробничого призначення. Обґрунтовані нормативи виробничих і невиробничих основних фондів дозволяють планувати необхідні обсяги капітальних вкладень і з формування матеріально-технічної бази.

Реалізація пропозицій по вдосконаленню пропорцій виробничих і невиробничих основних фондів забезпечує підвищення продуктивності праці у сільському господарстві і скорочення строків окупності капітальних вкладень.

На захист вносяться такі основні положення:

- пропозиції по комплексному формуванню основних фондів виробничого і невиробничого призначення і підвищенню їх ефективності;

- обґрунтування пріоритетних напрямків учітальних вкладень на відтворення основних фондів з урахуванням фінансових можливостей господарств;

- нормативи виробничих і невиробничих основних фондів для колгоспів Лісо-stepу і Полісся Рівненської області та їх методичне обґрунтування;

- модель планування пропорцій основних фондів виробничого і невиробничого призначення.

Друковані роботи і публікації. Основні положення дисертаційної роботи заслухані і схвалені на республіканській науково-практичній конференції "Підвищення ролі молодих вчених і спеціалістів у вдосконаленні економічного механізму господарювання" /м.Одеса, жовтень 1988 р./, Всеукраїнській школі молодих вчених і спеціалістів "Проблеми кооперації в АПК" /м.Львів, травень-червень 1989 р./.

По результатах виконаних досліджень опубліковано 6 робіт.

Обсяг та структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох глав, висновків і пропозицій виробництву, списку використаної літератури, що включає 159 найменувань, 8 додатків. Текст містить 29 таблиць.

У вступі обґрунтовані актуальність теми, мета, завдання і методологічні основи досліджень, викладена наукова новизна і практичне значення роботи.

У першій главі - "Теоретичні основи дослідження ефективності та формування виробничих і невиробничих основних фондів у сільському господарстві" викладені соціально-економічна суть, особливості і показники ефективності основних фондів виробничого

та не виробничого призначення; відображені основні теоретичні аспекти визначення раціональних пропорцій і ефективності основних фондів; розроблена методика проведення досліджень.

У другій главі - "Ефективність основних фондів колгоспів і тенденції їх формування" досліджені особливості і принципи формування виробничих і невиробничих основних фондів в колгоспах Лісоостепу і Полісся Рівненської області; проведено аналіз фондозабезпеченості і соціально-економічної ефективності основних фондів; вивчено вплив рівня використання основних фондів на ефективність господарювання.

У третій главі - "Підвищення ефективності основних фондів і визначення їх пропорцій" сформульовані економічно ефективні пропорції основних фондів виробничого і невиробничого призначення; визначені шляхи удосконалення структури, а також розроблені пропозиції по підвищенню їх ефективності у сільському господарстві.

У заключенні сформульовані основні висновки і пропозиції виробництву, що випливають із результатів дослідження.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Процес нагромадження в сільському господарстві знаходить своє відображення у збільшенні обсягу основних фондів, що забезпечує відповідні темпи розвитку виробництва і підвищення його інтенсивності. В розрахунку на один колгосп сума річних капітальних вкладень в середньому за рік по республіці склали у 1985-1990 рр. 364 тис.крб., у 1990- 579 тис.крб. По Рівненській області ці показники відповідно становлять 459 і 526 тис.крб.

Збільшення обсягів капітальних вкладень зумовило ріст концентрації основних фондів у розрахунку на господарство, підвищення фондооснащеності одиниці земельної площі і фондоозброєності праці. У колгоспах Рівненської області фондооснащеність сільськогосподарських угідь перевищила рівень 1975 р. у 1980 р. в 1,4 рази, в 1985 р. - в 1,9 і в 1990 р. - в 2,6 рази. Індекс росту фондоозброєності праці до 1975 р. склав у 1980 р. 1,60, у 1975 р. - 2,32 і у 1990 р. - 3,49.

Розміри сільськогосподарських підприємств, їх виробничий напрямок, забезпеченість трудовими ресурсами, насиченість посівних площ технічними культурами та сільськогосподарських угідь поголів'ям худоби обумовлюють різний рівень концентрації основних фондів. Тому в регіональному розрізі дослідження проводились на матеріалах 61 колгоспу Лісоостепової зони і 32 колгоспів Полісся

Рівненської області.

Рівень концентрації основних фондів у досліджуваному господарстві на початок 1991 р. характеризує таблиця 1. Ріст фондозабезпеченості господарств супроводжується змінами в структурі основних виробничих фондів: зменшується частка будівел, збільшується питома вага споруд і засобів механізації при деякому зниженні частки інших видів основних фондів. У структурі основних фондів сільськогосподарського призначення будівлі становлять в колгоспах Лісостепу 44,3 %, Полісся - 34,3 %; споруди, відповідно, 19,4 % і 36,7 %; машини і обладнання - 16,1 % і 12,4 %; продуктивна худоба - 12,4 % і 10,0 %; транспортні засоби - 2,4 % і 3,6 %. Досліджувані господарства недостатньо забезпечені обладнанням для первинної переробки і зберігання сільськогосподарської продукції.

Поряд із виробничими фондами у колгоспах функціонують невиробничі основні фонди, в структурі яких найбільшу питому вагу складають фонди житлового господарства. Порівняно з 1985 р. їх частка в господарствах Лісостепу збільшилась на 7,4 процентних пункти і досягла 37,1 % при одночасному збільшенні на 2,5 процентних пункти фондів комунального господарства і побутового обслуговування населення. У Поліській зоні за 5 років збільшилась питома вага основних фондів організації освіти на 4,4 процентних пункти при зниженні частки об'єктів комунального господарства, побутового обслуговування населення і житлового господарства.

Оскільки підвищення ефективності громадського виробництва колгоспів у значній мірі залежить від рівня розвитку матеріально-технічної бази господарств, важливо забезпечити оптимальні темпи поповнення основних фондів. В той же час, інтенсивність процесу відтворення визначається економічними можливостями господарств. Групування досліджуваних колгоспів за розміром основних виробничих фондів на 1 га сільськогосподарських угідь дозволило встановити, що ріст фондозабезпеченості позитивно впливає на результати господарської діяльності і забезпечує збільшення приросту виробничих і невиробничих основних фондів. Так, у колгоспах третьої групи Лісостепової зони з фондозабезпеченістю понад 1700 крб. одо жано вальної продукції на 26,4 % і чистого доходу на 64,8 % більше, ніж у господарствах першої групи із фондозабезпеченістю до 1300 крб. У колгоспах Полісся ці показники відповідно становлять 70,3 % і 76,4 %. Середньорічний приріст невиробничих основних фондів в розрахунку на одиницю земельної площі у господарствах третій групи в 1,5 рази більше у Лісостепу і в 4,5 рази в Поліссі порівняно з першими групами.

1. Концентрація основних фондів у досліджуваних колгоспах Рівненської області /на початок 1991 р./

Групи фондів	Основні фонди на:					
	господарство, тис.крб.		1 га сільгосп-угідь, крб.		середньорічного працівника, крб.	
	Лісостеп	Поліся	Лісостеп	Поліся	Лісостеп	Поліся
Основні фонди сільськогосподарського призначення - всього	6046	5855	1837	1948	10395	10492
в т.ч.:						
будівлі	3110	2008	945	668	5347	3598
споруди	1172	2149	356	715	2014	3851
машини і обладнання	974	724	296	241	1675	1298
транспортні засоби	265	210	81	70	458	377
продуктивна худоба	750	586	228	196	1290	1050
Основні виробничі фонди населення сільськогосподарського призначення	1330	643	404	214	2286	1158
Невиробничі основні фонди - всього	583	427	142	142	917	765
в т.ч.:						
житлового господарства	194	123	59	41	334	221
комунального і побутового обслуговування населення	86	69	26	23	147	124
організацій освіти	86	75	26	25	147	135
організацій культури і мистецтва	125	105	38	35	215	188
організацій охорони здоров'я, фізкультури і соціального забезпечення	39	51	12	17	68	92
Всього основних фондів	7909	6925	2403	2304	13598	12410

Важливим фактором відтворення робочої сили є наявність основних фондів культурно-побутового призначення, які істотно впливають на ефективність використання всіх основних фондів. Приведене в таблиці 2 групування досліджуваних господарств по забезпеченості основними фондами показує, що у колгоспах третьої групи Лісоостепу в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь виробництво валової продукції на 13,8 % вище, одержано валового доходу на 11,1 % і чистого доходу на 24,5 % більше, ніж у господарствах першої групи. Аналогічна тенденція спостерігається і у господарствах Полісся.

Вплив забезпеченості фондами невиробничого призначення на величину коефіцієнта ефективності основних фондів відображає рівняння регресії:

$$Y_2 = 11,6 + 0,089 X_3, \quad r = 0,547$$

де Y_2 - коефіцієнт ефективності основних фондів;

X_3 - невиробничі основні фонди на 100 га сільськогосподарських угідь.

З приведеного рівняння видно, що підвищення забезпеченості невиробничими основними фондами на 1 тис.крб. обумовлює збільшення коефіцієнта ефективності основних фондів на 0,089.

Невиробничі основні фонди виконують важливі соціальні функції, зокрема підвищення кваліфікації працівників, покращання умов життя, побуту і відпочинку, що безпосередньо впливає на підвищення продуктивності праці. Групування досліджуваних господарств по вартості об'єктів невиробничої сфери у розрахунку на 1 середньорічного колгоспника свідчить, що з ростом забезпеченості невиробничими основними фондами підвищується трудова активність працівників, зростає продуктивність праці, покращуються інші показники ефективності основних фондів.

У колгоспах третьої групи Полісся із забезпеченості понад 850 крб. основних фондів невиробничого призначення на працівника виробіток одним працездатним колгоспником у громадському господарстві на 56 днів більший, ніж у господарствах першої групи із забезпеченістю до 350 крб. У третій групі господарств продуктивність праці на 74,8 %, а коефіцієнт ефективності основних фондів на 28,6 % вищий, ніж у першій групі. У колгоспах Лісоостепової зони ріст продуктивності праці від першої до третьої групи становить 31,3 %, валового і чистого доходу на 1 га сільськогосподарських угідь 14,2 % і 33,7 % відповідно. Послідовне збільшення невиробничих основних фондів на працюючого супроводжується

2. Забезпеченість невиробничими основними фондами і ефективність виробництва господарств Рівненської області, 1985-1990 рр.

Групи господарств за розміром невиробничих основних фондів на 100 га ріллі, тис.крб.	Кількість господарств у групі	Невиробничі основні фонди на 100 га ріллі, тис.крб.	Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь, крб.	валової продукції	валового доходу	чистого доходу	Вироблено вартості продукції, крб.	Грошово-матеріальні затрати на 100 крб. про-дукції	Коефіцієнт ефективності
--	-------------------------------	---	---	-------------------	-----------------	----------------	------------------------------------	--	-------------------------

Лісокотен

У - до 15,0	15	10,2	1078	491	183	6795	0,82	81,2	0,13
Ц - 15,1-31,0	29	22,4	1131	512	192	6748	0,78	77,9	0,13
Ш - понад 31,0	16	38,6	1227	555	231	7485	0,76	76,2	0,14
В середньому	60	23,6	1143	518	200	6950	0,78	78,2	0,13

Полісся

І - до 11,0	8	8,7	783	401	151	4355	0,59	87,1	0,11
ІІ - 11,1-25,0	15	17,0	893	451	190	5385	0,58	87,3	0,12
ІІІ - понад 25,0	9	31,8	1026	516	237	6572	0,56	80,0	0,12
В середньому	32	18,4	893	452	190	5322	0,58	85,2	0,12

ростом їх питомої ваги в сукупних основних фондах колгоспів. Якщо у першій групі господарств Лісостепу невиробничі основні фонди становлять 6,3 %, другі 10,8 %, то в третій - 16,6 %.

Збільшення питомої ваги невиробничих основних фондів сприяє росту валової продукції, що підтверджує рівняння регресії:

$$У_3 = 100,314 - 0,0379X_1 + 0,0007X_1^2, \quad r = 0,415$$

де $У_3$ - виробництво валової продукції з 1 га сільськогосподарських угідь;

X_1 - невиробничі основні фонди на 1000 крб. основних виробничих фондів.

Вплив невиробничих основних фондів на ріст виробництва продукції спостерігається при забезпеченості об'єктами соціально-побутового призначення більше 27 крб. в розрахунку на 1000 крб. основних виробничих фондів.

Групування досліджуваних колгоспів за розміром невиробничих фондів на 1000 крб. основних виробничих фондів свідчать, що підвищення питомої ваги перших забезпечує збільшення валової продукції, валового і чистого доходу з 1 га сільськогосподарських угідь, ріст продуктивності праці. У колгоспах третьої групи з більшою питомою вагою основних фондів невиробничого призначення продуктивність праці вища у Лісостеповій зоні на 11,8 % і в зоні Полісся на 30,4 % порівняно з господарствами першої групи.

Насичення виробничими і невиробничими основними фондами сільськогосподарських підприємств позитивно впливає на підвищення їх соціально-економічної ефективності. Збільшення фондозабезпеченості, як результат науково-технічного прогресу, сприяє закріпленню кваліфікованих трудових кадрів на селі, підвищенню їх зайнятості.

Удосконалення пропорцій основних фондів, підвищення їх концентрації забезпечують вищі результати у тих випадках, коли покращуються умови праці і побуту, збільшується вільний час і рівень освіти сільських жителів внаслідок функціонування невиробничої сфери. Між рівнем оснащення фондами культурно-побутового призначення і забезпеченістю робочою силою існує пряма кореляційна залежність, що виражається рівнянням:

$$У_4 = 13,64 + 1,87Н,$$

де $У_4$ - середньорічна чисельність працівників на 100 га сільськогосподарських угідь;

$Н$ - основні фонди невиробничого призначення у розрахунку на середньорічного працівника.

Тіснота зв'язку виражається коефіцієнтом парної кореляції $r = 0,334$, що для явищ соціального характеру є задовільним.

Підвищення питомої ваги невиробничих основних фондів в цілому і окремих їх груп у структурі основних фондів супроводжується збільшенням числа працівників, в тому числі жінок, у віці до 30 років на одиницю сільськогосподарських угідь, скорочення втрат робочого часу середньорічним працівником у зв'язку з хворобами та з дозволу адміністрації. Дані кореляційно-регресійного аналізу свідчать, що підвищення питомої ваги основних фондів невиробничого призначення у структурі основних фондів сприяє росту числа днів, відпрацьованих одним колгоспником у громадському виробництві.

Говорити про стійкі пропорції між виробничими і невиробничими основними фондами для конкретних господарств навіть однієї природно-економічної зони неправомірно. Ці пропорції мають динамічний характер, оскільки прогресуючі засоби праці кожного моменту висувають свої вимоги до умов відтворення робочої сили. Необхідно для конкретного господарства визначити властиві йому раціональні пропорції фондів.

З цієї метов розроблена модель планування пропорцій основних фондів сільськогосподарських підприємств. Визначення раціональних пропорцій виробничих і невиробничих основних фондів проводиться шляхом реалізації чисельних варіантів методами імітаційного моделювання. Концептуальна модель задачі може бути сформульована так: колгосп для виробництва сільськогосподарської продукції повинен мати необхідні основні фонди, величину і стан яких визначає якість процесу відтворення. Тому основу моделі становить розрахунок важливих показників і пропорцій процесу формування фондів. Принципова схема моделі планування пропорцій основних фондів сільськогосподарських підприємств приведена на рисунку 1.

Планування починається з оцінки ступеню фізичного і морального зносу основних фондів, який визначає величину їх вибуття. З метою пошуку математичного обґрунтування істотності впливу факторів на величину капітальних вкладень застосовані методи кореляційно-регресійного аналізу. В результаті встановлено, що найбільший вплив на розмір капітальних вкладень має вибуття фондів V , величина чистого доходу D і рівень продуктивності праці Π . Визначення необхідного обсягу капітальних вкладень на відтворення фондів проводиться з допомогою рівняння множинної регресії виду:

$$Y = a_0 \cdot V^{a_1} \cdot D^{a_2} \cdot \Pi^{a_3}$$

До функції ввійшли найбільш суттєві фактори, що впливають

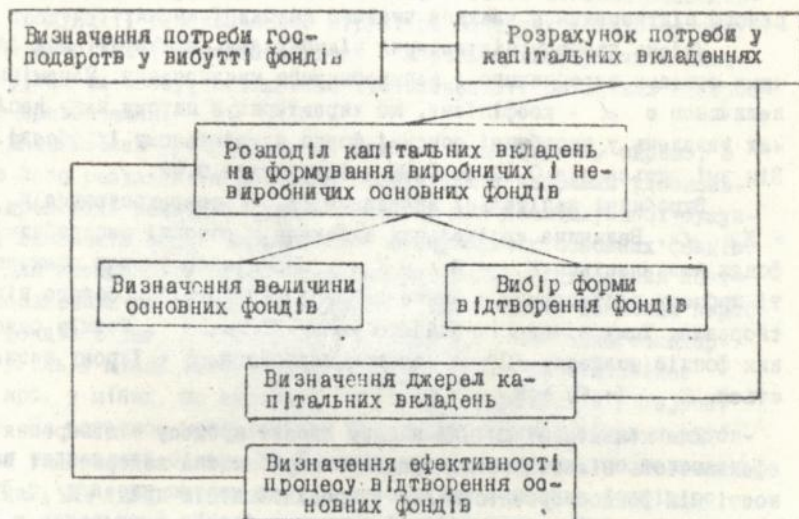

Рис.1. Схема планування пропорцій основних фондів

на потребу в капітальних вкладеннях для простого і розширеного відтворення фондів. Одержана залежність дозволяє враховувати зростаючий у часі обсяг вибуття фондів, чистий дохід господарства і величину продуктивності праці.

Аналіз використання валового і чистого доходу, амортизаційних відрахувань, довгострокових кредитів банку та бюджетних асигнувань дозволив встановити наявність тісного зв'язку із розмірами капітальних вкладень досліджуваних господарств. Важливим джерелом фінансування капітальних вкладень є власні кошти колгоспів. За досліджуваний період відрахування від чистого доходу на поповнення неподільного фонду становлять 22,3 %, нарахована амортизація на основні засоби - 21,4 %, виручка від ліквідації основних засобів і вибраковки худоби основного стада - 14,5 % капітальних вкладень. Питома вага коштів цільового бюджетного фінансування - 7,3 % і довгострокових позик на капітальні вкладення - 2,4 % у їх структурі.

Рациональне поєднання джерел фінансування капіталовкладень у загальному їх обсязі забезпечує задоволення потреб простого відтворення за рахунок амортизаційних відрахувань і чистого доходу,

а у випадку їх недостачі - банківських кредитів. Джерелом розширеного відтворення є частина чистого доходу і кредит.

Якість процесу відтворення відображають пропорції між основними фондами виробничого і невиробничого призначення. Перемінною величиною є α - коефіцієнт, що характеризує питому вагу капітальних вкладень у виробничі основні фонди у загальному їх обсязі. Він змінюється від 0,02 до 0,98 в інтервалом 0,02.

Виробничі капітальні вкладення $/K_{в\zeta}/$ розраховуються $K_{в\zeta} = K_{\zeta} \cdot \alpha$. Величина капітальних вкладень у основні невиробничі фонди визначається $K_{н\zeta} = K_{\zeta} - K_{в\zeta}$. Неодмінною умовою ефективності процесу відтворення є повне задоволення потреб простого відтворення. Тому в моделі прийнято умову $K \geq B$. Розмір основних фондів колгоспу $/C/$ на початок планового $\zeta + 1$ року визначається $C_{\zeta+1} = C_{\zeta} + K_{\zeta} - Z_{\zeta}$.

Для кількісної оцінки впливу якості процесу відтворення на ефективність сільськогосподарського виробництва використані залежності між фондоозброєністю $/Q/$ і продуктивністю праці $/P/$, які відображаються рівняннями:

$$P_1 = 8,695 \cdot Q^{0,73088}$$

$$P_2 = 1100,034 \cdot Q^{0,26245}$$

Інтерпретувати рівняння можна так: при підвищенні забезпеченості виробничими або невиробничими основними фондами середньорічного колгоспника на 1% очікується ріст продуктивності праці на 0,73088 або 0,26245 відсотки. Для моделювання приймається величина продуктивності праці по мінімальному значенню із двох розрахованих за формулами

Оцінка вибраного варіанту пропорцій основних фондів здійснюється через коефіцієнт ефективності капітальних вкладень. Вибір цього показника зумовлений тим, що в ньому через ріст чистого доходу найбільш повно відображені результати діяльності сільськогосподарських підприємств. Коефіцієнт ефективності капітальних вкладень дає можливість зробити оцінку кожного варіанту розвитку системи відтворення. В результаті використання капітальних вкладень підвищується фондоозброєність і фондозабезпеченість, збільшується загальний обсяг невиробничих основних фондів. Ріст продуктивності праці впливає на розмір чистого доходу, веде до збільшення можливих обсягів капітальних вкладень і їх ефективності.

Економічний ефект, що виражається підвищенням коефіцієнту ефективності капітальних вкладень, досягається в результаті роз-

ту продуктивності праці і зниження об'єктності сільськогосподарської продукції, удосконалення структури основних фондів за рахунок заміни більшої частини фізично і морально застарілих і зменшення рівня їх зносу, збільшення забезпеченості об'єктами невиробничого призначення.

Моделювання проводилося по кожному господарству окремо, а аналіз його результатів дозволив обґрунтувати напрямки удосконалення пропорцій основних фондів в цілому для досліджуваної сукупності, визначити обсяг виробничих і невиробничих основних фондів.

Для господарств Лісостепової зони процес відтворення повинен забезпечити до 1995 р. заміщення і накопичення основних виробничих фондів з тим, щоб оснащеність ними 1 га сільськогосподарських угідь у цінах 1991 р. досягла 2118 крб., що відповідає 54009 крб. у цінах, що склалися на засоби виробництва у вересні 1992 р. На розвиток матеріальної бази невиробничої сфери передбачається направляти більше 30 % капітальних вкладень, що дозволить до 1995 р. довести питому вагу невиробничих основних фондів до 15,1 % у загальному обсязі основних фондів, або до 178 крб. на 1000 крб. основних виробничих фондів. В наступні роки питома вага вкладень у соціальну сферу повинна становити 30-40 %, що дозволить у 2000 р. мати 226 крб. невиробничих основних фондів на кожну 1000 крб. основних виробничих фондів. При цьому вартість об'єктів соціального призначення буде становити 18,5 % у структурі основних фондів, а оснащеність 1 га сільськогосподарських угідь основними фондами сільськогосподарського призначення - 2398 крб. у цінах 1991 р., або 61149 крб. у цінах вересня 1992 р.

Для господарств Поліської зони ефективніше направляти вкладення на розвиток об'єктів соціально-побутового призначення і у 1995 р. довести обсяг невиробничих основних фондів до 198 крб. на 1000 крб. основних виробничих фондів, а їх питому вагу у загальному обсязі основних фондів - до 16,6 %. При цьому фондооснащеність 1 га сільськогосподарських угідь буде становити 1998 крб. у цінах 1991 р., або 50949 крб. у цінах 1992 р. У період з 1995 р. до 2000 р. доцільно на розвиток невиробничої сфери частку вкладень стабілізувати на рівні 40-45 % у загальному обсязі інвестицій. Невиробничі основні фонди у 2000 р. будуть становити 283 крб. на 1000 крб. основних виробничих фондів, а оснащеність основними фондами сільськогосподарського призначення 1 га сільськогосподарських угідь у цінах 1991 р. - 2296 крб., або 58548 крб. у цінах, що склалися на засоби виробництва у вересні 1992 р.

3. Зведення норматив основних фондів колгоспів Рівненської області на 1 га сільськогосподарських угідь, т/рб.

Показники	Лісостеп		Полісся	
	1995 р.	2000 р.	1995 р.	2000 р.
	ціни 1991 р.	ціни 1992 р.	ціни 1991 р.	ціни 1992 р.
Основні виробничі фонди - всього	2491 63597	2941 74996	2394 61047	2945 75097
з них:				
основні виробничі фонди сільськогосподарського призначення	2118 54009	2398 61149	1998 50949	2296 58548
в тому числі:				
будівлі і споруди	1358 34620	1537 39200	1333 33983	1531 39050
машинч і обладнання	351 8965	398 10150	302 7693	347 8841
транспортні засоби	116 2970	132 3363	100 2547	115 2927
продуктивна худоба	220 5617	249 16360	170 4330	195 4976
основні виробничі фонди несільськогосподарського призначення	376 9588	543 13847	396 10098	649 16549
Невиробничі основні фонди	387 11295	585 16949	414 12087	727 21222

Заотоування г дослідженнях нормативного методу і прогнозу підтвердили достовірність одержаних нормативів і доцільність заотоування моделі для планування пропорцій основних фондів. Економічне обгрунтування потреби сільського господарства по видах виробничих фондів провадено нормативним методом. Перебачається, що в структурі основних фондів сільськогосподарського призначення будівлі, споруди і передавальне устаткування будуть становити у колгоспах Лісостепу 64,1 %, тобто збільшаться на 5,4 процентних пункти і у господарствах Полісся 66,7 %. Засоби механізації складатимуть відповідно 16,6 % і 15,1 %, транспорту - 5,5 % і 5,0 %, продуктивної худоби - 10,4 % і 8,5 %, багаторічні насадження - 1,0 % і 1,3 %. Пітома вага галузевих фондів рослинництва, відповідно, 42,3 % і 41,4 %, тваринництва - 57,7 % і 58,6 %.

Збільшення забезпеченості сільського господарства основними фондами до економічно обгрунтованого рівня, удосконалення їх скла-

ду і структури дозволяє модернізувати матеріально-технічну базу підприємств, приокорити вироблення соціальних завдань, забезпечити інтенсифікацію виробництва, підвищення продуктивності суспільної праці. Найважливішими напрямками підвищення ефективності основних фондів є:

- удосконалення планування пропорцій основних видів і груп фондів, виходячи із виробничо-економічного напрямку господарств, досягнутого рівня фондооснащеності і фондоозброєності праці;
- комплексне формування і удосконалення структури основних виробничих фондів шляхом підвищення питомої ваги активної їх частини для приокорення технічного переозброєння олійськогосподарського виробництва;
- скорочення строків будівництва і освоєння проектних потужностей у тваринництві і рослинництві, меліоративному будівництві, широка реконструкція і модернізація виробничих об'єктів;
- формування необхідного складу і оптимальної забезпеченості основних виробничих фондів тваринництва, кормовиробництва, рослинництва, зберігання і переробки продукції;
- забезпечення раціональних пропорцій і співвідношень між виробничими основними фондами і оборотними засобами, силовими і робочими машинами, колісними і гусеничними тракторами, погсів'ям худоби і кормовими ресурсами, меліоративними землями і виробничими фондами;
- удосконалення організаційних форм використання засобів праці і системи матеріального стимулювання працівників в залежності від ефективності основних фондів;
- створення невиробничої інфраструктури, що відповідає вимогам повного задоволення потреб колгоспників.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

І. Головним критерієм ефективності виробничих і невиробничих основних фондів у олійському господарстві є підвищення продуктивності суспільної праці, що оупроводжується збільшенням обсягів виробництва продукції на одиницю земельної площі. Економічна ефективність основних виробничих фондів визначається такими показниками: обсяг валової і товарної продукції, валового і чистого доходу в розрахунку на одиницю земельної площі, рівень продуктивності праці, розмір грошово-матеріальних затрат на одиницю продукції, фондоємкість /фондовіддача/ коефіцієнт ефективності основних фондів.

2. Основною умовою покращання використання осн. вних фондів є цілеспрямоване підвищення рівня фондоозброєності праці і формування більш досконалої структури основних фондів з одночасним запровадженням зчходів по підвищенню їх ефективності. Капітальні вкладення на формування невиробничих основних фондів на селі у більшості випадків є не менш ефективними, ніж вкладення в розвиток виробничої сфери. Тому основним напрямком інвестиційної політики господарств повинно бути прискорення їх соціально-економічного розвитку, удосконалення технологічної і відтворювальної структури основних фондів. Для цього на формування невиробничої сфери доцільно направляти 40-50 % капітальних вкладень, а в ряді господарств Полісся і до 60 % з наступною стабілізацією на рівні 35-40 %.

3. В умовах переходу до ринкових відносин посилюється роль власних джерел фінансування капітальних вкладень, зростає плата за користування кредитами. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі капітальних вкладень становлять власні кошти колгоспів, серед яких переважають відрахування від чистого доходу на збільшення нецільового фонду в частині основних засобів.

4. Важливим напрямком підвищення ефективності основних фондів є розширення обсягів переробки білзьськогосподарської продукції безпосередньо в колгоспах. На формування матеріальної бази зберігання і переробки доцільно направляти в зоні Лісостепу 16-18 % і в зоні Полісся 18-20 % капітальних вкладень.

5. Для забезпечення максимальної ефективності і високого рівня громадського виробництва розроблена модель планування пропорцій основних фондів, яка дає можливість вибрати найбільш раціональний варіант. Модель забезпечує економічне обґрунтування необхідних розмірів коштів на капітальні вкладення, раціональний їх розподіл на формування фондів виробничого і невиробничого призначення, балансову ув'язку потреб господарства із власними джерелами їх покриття.

6. Основними факторами, що впливають на величину нормативів і структуру основних фондів є обсяги виробництва, площі меліорованих земель, фактична оснащеність господарств виробничими потужностями і об'єктами невиробничої сфери, форми відтворення основних фондів, цінові індекси на засоби виробництва, місцезнаходження господарств, структура вантажоперевезень.

7. Моделюванням встановлено, що у 1995 р. потреба середнього досліджуваного господарства Лісостепу в основних виробничих фондах буде становити 7,0 млн.крс. у цінах 1991 р., або 177,8 млн.

крб. у цінах вересня 1992 р., в невиробничих основних фондах відповідно - 1,2 млн.крб., або 26,6 млн.крб. Для господарств Полісся потреба середнього досліджуваного господарства в основних виробничих фондах буде становити 6,0 млн.крб., а невиробничих - 1,2 млн.крб., або 153,1 і 30,4 млн.крб. у цінах вересня 1992 р. При цьому питома вага фондів невиробничого призначення у структурі основних фондів зростає до 15,1 % в зоні Лісостепу і 16,6 % в Поліссі. У 2000 р. частка невиробничих основних фондів буде становити, відповідно, 18,5 % і 22,0 %.

8.Зведений норматив основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення на 1 га угідь для досліджуваних господарств Лісостепу і Полісся у цінах 1991 р. обґрунтований відповідно у розмірі 2118 крб. і 1998 крб., або 54009 крб., та 50949 крб. у цінах вересня 1992 р. Співставлення нормативів основних фондів із фактичним рівнем фондооснащеності показує, що найбільший приріст основних фондів необхідний по групі засобів механізації - 27 %, споруд і передавального устаткування - 23 %. Вартість об'єктів соціальної сфери на кожні 1000 крб. основних виробничих фондів повинна становити 226-282 крб. Обсяг невиробничих основних фондів на 1 га сільськогосподарських угідь з врахуванням економічних можливостей досліджуваних господарств у цінах 1991 р. оптимальний в межах 375-440 крб. для Лісостепової зони і 390-450 крб. для Полісся або 10,5-12,6 тис.крб. та 10,9-12,6 тис.крб. відповідно для Лісостепу та Полісся у цінах, що склалися у вересні 1992 р.

9.Розсосередженість джерел фінансування невиробничих основних фондів обумовлює диспропорції у розвитку соціальної сфери села. Підпорядкованість об'єктів культурно-побутового призначення різним відомствам ускладнює ефективне їх використання. Тому всі види і групи невиробничих основних фондів доцільно на компенсаційних умовах передавати у розпорядження місцевих Рад. Це дозволить здійснити перехід від переважно відомчого формування об'єктів невиробничого призначення до територіального.

Основні положення дисертаційної роботи викладені у нижченаведених публікаціях автора:

- 1.Роль основних невиробничих фондів у соціально-економічному розвитку села: Тез.доп. // Підвищення ролі молодих вчених і спеціалістів в удосконаленні економічного механізму господарювання. Одеса, 1988. - С.24-26 (рос.мовою).
- 2.Формування соціальної інфраструктури колгоспів. Української РСР Тез.доп. // Проблеми кооперативів в АПК. - М.: ВНИІЕУСГ, 1989. -

АНБ ім. В. Станіславського
АН УРС

С.74-76 /рос.мовою/.

3. Формування основних фондів виробничого і невиробничого призначення: Тез. доп. // Розвиток кооперації і вдосконалення господарського механізму в АПК. - М.: ВНДІЕСГ, 1990. - С.187-188 /рос.мовою/.
4. Вплив невиробничої сфери на ефективність сільського господарства: Тез. доп. /у опівавт./ // Земельні відносини в умовах переходу до ринкової економіки. - Х.: ХДАУ, 1991. - С.99-100 /рос.мовою/.
5. Основні фонди невиробничого призначення і їх роль у вирішенні соціально-економічних проблем на селі /у опівавт./ // Матеріали всеукраїнської координаційної науково-методичної наради. - К.: УНДІЕАНВ, 1991. - С.73-76 /рос.мовою/.
6. Моделювання пропорцій формування виробничих і невиробничих основних фондів сільськогосподарських підприємств: Тез. доп. // Соціально-економічні передумови підвищення ефективності агропромислового виробництва у багатуокладній аграрній економіці. - К.: УНДІЕАНВ, 1991. - С.174-175 /рос.мовою/.

УДК 314.4 : 454 + 100.

469092

Ab 26.237

Ab 26.237